О.М. Алимов

НОВА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Об'єктивним є визнати, що на сучасному історичному етапі розвитку національного господарства хімічний комплекс України упродовж 2008-2010 рр. зазнав великих потрясінь, деструктивних трансформацій. Це пов'язано, з одного боку, зі зміною принципів господарювання і, як наслідок, форм власності багатьох підприємств; а з іншого – з необхідністю пошуку нових технологій виробництва та методів їх упровадження відповідно до формування інтелектуальних чинників розвитку, виникнення принципово нового типу розширеного виробництва, які базуються на інноваційних знаннях (що набуває першорядного значення).

Досвід практичної діяльності більшості підприємств хімічного комплексу України свідчить про: а) поступову втрату ними своїх ринкових позицій на світовому ринку (є результатом відсутності єдиної програми інноваційного розвитку); б) нагальну необхідність використання вдосконалених технологій стратегічного управління промисловим зростанням. Разом із тим негативний вплив всесвітньої економічної кризи обумовлює доцільність розробки альтернативних методик антикризового управління, які мають бути покликані забезпечити збалансований розвиток підприємств хімічного комплексу в рамках глобалізаційного процесу.

Таким чином, формування та застосування ефективних моделей антикризового управління в хімічній промисловості, удосконалення методів стратегічного аналізу для убезпечення загальноекономічного відродження галузі є актуальною проблемою, яка розглядається автором рецензованої монографії[1], і має велике значення не лише для розвитку підприємств хімічного комплексу, але і для національного господарства в цілому.

Цілком логічним є те, що О.О. Шубін розпочинає своє дослідження із завдань щодо з'ясування теоретико-концептуальних засад реалізації цільових функцій управління розвитком підприємств хімічної промисловості в сучасних економічних умовах. У роботі технології антикризового управління розглядаються як підпорядкована система заходів та інструментарію, які за своєю сутністю мають визначатися цільовою спрямованістю як із макро-, так і з мікроекономічної точки зору. До їх складу автором включено засоби та методи управління процесами запобігання та реагування на загрози і ризики в умовах кризи, а також передбачено певні моделі виходу із кризової ситуації (с. 9). Ця позиція дозволила розкрити мету реалізації функцій антикризового управління, основні його принципи, концептуальну модель провадження процедур із визначення пріоритетних напрямів розвитку підприємств хімічної промисловості.

У процесі дослідження існуючих теоретичних тлумачень, зокрема поняття

[1] Шубін О.О. Хімічна промисловість України: економічні трансформації та перспективи / О.О. Шубін; Міністерство освіти і науки України, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – Донецьк, 2010. – 628 с.

© Алимов Олександр Миколайович – академік НАН України.
Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України, Київ.

ISSN 1562-109X

«криза підприємства», установлено: а) доцільність розглядання кризової ситуації як процесу; б) фактори кризового стану, його стадії та фази для підприємства; в) принципи розпізнавання кризової ситуації. При цьому розглянута модель прогнозування банкрутства промислового підприємства, процес управління підприємством хімічної промисловості в умовах кризи й установлена необхідність розроблення комплексної моделі діагностики банкрутства, яка б ураховувала, у першу чергу, галузеві особливості та сприяла виявленню основних симптомів кризового стану підприємства з урахуванням етапів розвитку кризових явищ.

Слід відзначити, що проблеми ефективності управління підприємствами хімічної промисловості розглядаються автором монографії з урахуванням вагомості впливу факторів зовнішнього середовища, що дозволило спрогнозувати ймовірнісні зміни та трансформації, які очікують зазначений вид економічної діяльності в майбутньому.

Аналіз тенденцій розвитку світового ринку хімічної продукції дозволив виявити основні перешкоди, проблеми та перспективи світового виробництва, країни-лідери та країни-аутсайдери, а також потенційні можливості України у світовій торгівлі хімічною продукцією. Розгляд місця і ролі хімічної промисловості України в рамках світового ринку обумовив формалізацію можливостей вітчизняних підприємств щодо формування ринкових сегментів хімічного комплексу.

Підкреслимо, що автор відходить від традиційної позиції щодо використання маркетингу-мікс у діяльності підприємств хімічної промисловості, доводячи, що в сучасних умовах функціонування промислового виробництва, останній має набувати системної ознаки – бути розширеним. При цьому О.О. Шубін доводить, що система маркетингових векторів розвитку хімічного підприємства складається із трьох основних етапів:

1) установлення маркетингових цілей;
2) розробка альтернативних стратегій;
3) вибір і оцінка стратегії (с. 254).

Така позиція й оригінальна концепція (с. 280-283), яка базується на когнітивному підході до науково-практичного осмислення інформаційної, маркетингової та управлінської сфер діяльності, дозволила сформулювати ряд теоретико-методологічних принципів, які можуть розглядатися як такі, що розвивають сучасну теорію маркетингу.

Розглядаючи маркетинг інноваційних зусиль хімічного підприємства автором надано пояснення масштабів розвитку ринкового та інноваційного потенціалу підприємства в межах стратегічного, а також наведено шляхи їх оптимізації. Це дозволило продовжити системні дослідження в напрямі використання технологій маркетингу хімічним підприємством і розробити моделі пасивного й активного антикризового управління суб'єктами господарювання хімічної галузі.

Ураховуючи специфіку функціонування хімічної промисловості, автором розглянуто проблеми корпоративного управління підприємствами, у результаті чого: а) установлено фактори корпоративної адаптації сучасних підприємств; б) класифіковано корпоративні системи, що самоорганізуються; в) з'ясовано, що поняття організаційного явища має бути поширеним за рахунок використання інтеграційного підходу при встановленні рівнів побудови теорії організації. При цьому автором монографії запропоновано схему оцінювання результативності стратегії діяльності хімічного підприємства й розроблено методику розрахунку комплексного показника функціональних характеристик промислової продукції, що стало складовим елементом загальної системи оцінки стратегії розвитку промислових підприємств.

Значну увагу в роботі приділено моделюванню процесів антикризового управління в хімічній промисловості. Інформативну базу досліджено й доповнено економіко-математичними моделями, які сприяють установленню: а) параметрів і масштабів виникнення кризової ситуації на підприємстві; б) рівня гостроти кризи. При цьому монографія характеризується як

високим теоретичним рівнем проведених розробок, так і практичним значенням запропонованих модельних рішень, про що свідчить наявність апробації:

1) моделі конкурентної ефективності управління підприємством;

2) імітаційної моделі кризової ситуації;

3) методичного підходу до оцінювання вагомості впливу чинників навколишнього середовища;

4) системи забезпечення економічної безпеки хімічних підприємств;

5) прогнозної моделі інвестиційного проектування.

Антикризове управління хімічною промисловістю розглядається автором рецензованої монографії відповідно до конкретних практичних ситуацій, таких як, наприклад, створення стратегічних альянсів. Дослідження етимології розвитку стратегічних альянсів певним чином сформувало організаційно-економічну основу для висновків щодо особливостей та доцільності їх створення у вітчизняній хімічній промисловості.

У роботі встановлено, що посилення конкуренції на українському ринку хімічних товарів примусило суб'єктів управління вжити комплекс заходів із посилення економічної безпеки та вступати до стратегічних альянсів (для успішного функціонування останніх запропоновано й обґрунтовано набір стратегій – базових і функціональних, що формалізовано з урахуванням специфіки і можливостей кожного партнера). При цьому справедливим, на думку рецензента, є таке твердження автора: однією з основних причин створення на вітчизняному ринку багатьох стратегічних альянсів є те, що бізнес в Україні підпадає під вплив світових тенденцій та транснаціональних компаній. Тому в сучасних умовах глобалізації бізнесу партнерство і стратегічні альянси вважаються звичайною практикою.

Виходячи з останньої тези, у монографії доведено, що будь-яка компанія може бути не лише самостійною бізнес-одиницею, але й можливим учасником альянсів більш високого рівня складності. Це приводить до зміни сутності конкуренції – конкуренція перетворюється з боротьби економічних суб'єктів на боротьбу команд. Отже, автор розглядає стратегічні альянси як новий метод управління хімічними підприємствами, а також модернізації промислового виробництва, який потребує використання процесно-орієнтованого підходу.

Завершується монографічне дослідження визначенням сутності, змісту й інструментарію вирішення соціальних проблем хімічного комплексу. Ураховуючи те, що автор розглядає розвиток хімічної промисловості в рамках стратегічного розвитку національного господарства, запропоновано принципові підходи до формування цільових програм соціальної відповідальності в рамках хімічного виробництва, а також установлено перспективи його розвитку в контексті поширення когнітивно-інформаційних аспектів руху знання в межах українського суспільства.

У цілому позитивно оцінюючи дослідження, як побажання слід зазначити, що оцінку стану ринкової ситуації в хімічній промисловості та формування сучасних ринкових сегментів хімічного комплексу (підрозділи 2.2 і 2.3) слід було б доповнити прогнозом на певний термін упередження. Проте ці зауваження носять дискусійні ознаки та не знижують цінності наукової розробки. Таким чином, можна констатувати: теоретичні напрацювання та наукові позиції, які містяться в рецензованій монографії, можуть бути використані в господарський діяльності підприємств хімічного комплексу при формуванні й запровадженні технологій антикризового управління, здійсненні інноваційного розвитку, а також є корисними для науковців, викладачів, аспірантів і широкого кола читачів, які цікавляться проблематикою антикризового управління на підприємствах хімічної промисловості.

Рецензована монографія є завершеним науковим дослідженням із проблематики антикризового управління підприємствами хімічного комплексу України, що за змістом та структурою відповідає вимогам ВАК до

наукових праць зазначеного напряму, має цінність у теоретичному і практичному аспектах і носить комплексний характер. Робота містить висновки та пропозиції, які відрізняються науковою новизною і дають підстави для провадження подальших системних досліджень у зазначеному напрямі наукової діяльності.